

VÝJIMKY; PRINCIP RAII

PB161 PROGRAMOVÁNÍ V JAZYCE C++

Nikola Beneš

2. dubna 2024

VÝJIMKY

Windows

A fatal exception 0E has occurred at 0028:C0034B23. The current application will be terminated.

- * Press any key to terminate the current application.
- * Press CTRL+ALT+DEL again to restart your computer. You will lose any unsaved information in all applications.

Press any key to continue _

Obsluha chyb / výjimečných situací za běhu programu

- speciální chybová hodnota, globální příznak
 - horší čitelnost kódu
 - implicitní ignorování chyb
 - lokalita obsluhy chyby (výhoda i nevýhoda)
- výjimky (*exceptions*)
 - signál, že funkce (metoda, ...) nemůže skončit běžným způsobem
 - vyhození výjimky (*throw*)
 - zachycení výjimky (*catch*) a reakce na ni –
v libovolné nadřazené funkci (z hlediska zásobníku volání)

*When was the last time you checked the return value of printf?
(Bjarne Stroustrup)*

Vyhození výjimky `throw`

- výjimkou smí být libovolná hodnota
- hierarchie výjimek ve standardní knihovně: `std::exception`

```
void communicate() {  
    if (fail) {  
        throw std::runtime_error("disconnected");  
    }  
    std::cout << "communicating...\n";  
}
```

Zachycení výjimky **try** { ... } **catch** (...) { ... }

- bloků **catch** může být i více (pro různé typy výjimek)
- možné reakce v bloku **catch**
 - vyřešení problému
 - opětovné vyhození stejné výjimky **throw**;
 - vyhození jiné výjimky (nahrazení, ne řetězení)

```
try {  
    connection con;  
    con.communicate();  
} catch (std::runtime_error& ex) {  
    std::cerr << "Runtime error: "  
                << ex.what() << '\n';  
}
```

MECHANISMUS ZACHYTÁVÁNÍ VÝJIMEK

1. vyhodí se výjimka
2. prochází se skrz zásobník funkcí, dokud se nenarazí na blok **try**
3. hledá se související blok **catch**, který může výjimku zachytit
 - stejný typ výjimky a parametru
 - parametr je reference na typ výjimky
 - parametr je předek typu výjimky (reference, ukazatel)
 - (...) chytá vše
4. pokud se najde správný blok **catch**:
 - **konec života lokálních objektů**
 - ve všech blocích, které jsme opustili
 - tzv. odvinování zásobníku (*stack unwinding*)
 - nakonec se provede tělo bloku catch
5. pokud se správný blok **catch** nenajde, pokračuje se s hledáním od bodu 2
6. pokud se výjimka nezachytí nikde, zavolá se **std::terminate**
 - v tom případě se destruktory *nemusí* zavolat

Moderní implementace – tzv. „zero-cost exceptions“

- optimalizace pro „šťastnou cestu“ (*happy path*) bez chyb
- režie pro blok **try** je (skoro) nulová
- výkonost programu, pokud k žádné výjimce nedojde, je (prakticky) stejná, jako by se výjimky vůbec nepoužily
- ale mašinérie zachytávání je náročná a pomalá

Důsledek: výjimky používejte jen k řešení *výjimečných* situací

Hierarchie výjimek standardní knihovny

- <https://en.cppreference.com/w/cpp/error/exception>
- používá podtypový polymorfismus (virtuální metody)
- metoda `what()` vrací popis výjimky
- vyhazovány standardní knihovnou, jazykovými konstrukcemi
 - metoda `at()` u kontejnerů
 - operátor `new`
 - ...

Vlastní výjimky

- výjimkou může být libovolná hodnota
- bývá zvykem pro vlastní výjimky používat
 - standardní výjimky
 - objekty vlastních typů
 - objekty vlastních typů, které dědí ze standardních výjimek

- bloky **catch** se prochází postupně dle *pořadí v kódu*
- první použitelný **catch** se použije
- důsledek pro hierarchie výjimek:
pořadí musí jít od konkrétních (potomků) k obecným (předkům)

```
try {  
    // ...  
} catch (std::runtime_error& ex) {  
    std::cerr << "Runtime error: "  
                << ex.what() << '\n';  
} catch (std::exception& ex) {  
    std::cerr << "Generic exception: "  
                << ex.what() << '\n';  
}
```

catch (...)

- zachycení libovolné výjimky
- nemáme (snadný) přístup k objektu výjimky
 - odvážní mohou hledat `std::current_exception()`
- můžeme znovu vyhodit stejnou výjimku pomocí **throw**;
 - logování problémů
 - speciální funkce pro zpracování výjimek

```
try {  
    do_something();  
} catch (...) {  
    handle_exception();  
}
```

Objekt výjimky

- vzniká při **throw** výraz zkopírováním výrazu
 - může jít o přesun, případně se kopie/přesun může úplně vynechat (*copy elision*), podobná pravidla jako pro **return**
- zaniká¹ při opuštění posledního bloku **catch**, který končí jinak než opětovným vyhozením **throw**;
 - opětovné vyhození použije též objekt (nekopíruje, nepřesouvá)
- běžné použití: *házejte hodnotou, chytejte referenci*
 - **throw** s dočasnou hodnotou
 - **catch** s referencí na typ výjimky (může a nemusí být **const**)

¹pokud jsme nepoužili `std::current_exception()`, jinak je život objektu výjimky prodloužen – mimo záběr předmětu

- úmysl nevyhazovat z funkce / metody žádnou výjimku

```
void f();           // can throw whatever  
void g() noexcept; // promises not to throw
```

- kompilátor může použít pro optimalizace
- standardní knihovna může změnit chování
- pokud funkce s `noexcept` vyhodí výjimku → `std::terminate`

Základní záruka (*basic exception guarantee*)

- vyhodí-li funkce výjimku, program zůstane ve validním stavu
- nedošlo k žádným únikům paměti ani jiných zdrojů
- invarianty datových struktur zůstaly v platnosti

Silná záruka (*strong exception guarantee*)

- vyhodí-li funkce výjimku, stav programu se vrátí do okamžiku před jejím voláním („transakční“ chování)
- např. `push_back` pro `std::vector`

Záruka neselhání (*nofail / nothrow exception guarantee*)

- funkce nevyhazuje výjimky
- např. `pop_back` pro `std::vector`

`push_back` apod.

- realokace vektoru při znamená *přesun* prvků
- pokud přesouvací konstruktor vyhodí výjimku, není cesty zpět
 - původní objekt už může být „vykradený“
 - nový objekt nevznikl
- realokace použije přesun jen pokud je přesouvací konstruktor **noexcept**
 - nebo pokud neexistuje kopírovací konstruktor (pak ale nedává žádnou záruku)

Vyhození výjimky z konstruktoru

- pokud nemůžeme zaručit správný (konzistentní) stav objektu
 - např. platnost *invariantů* datové struktury
 - *jediný rozumný* způsob jak oznámit chybu z konstruktoru
- život objektu ani nezačne ani neskončí
 - tj. *destruktor objektu se nezavolá*
- život položek a předků skončí (při odvinování zásobníku)
 - tj. zavolají se jejich destruktory

Výjimky během inicializace

- selže-li inicializace položky / předka
- další položky / předkové už se neinicializují
- skončí život úspěšně inicializovaných položek / předků

Chycení výjimky během inicializace

- speciální syntax: **try** před inicializační sekcí
- před vstupem do bloku **catch** už skončil život položek / předků
 - tj. v tomto bloku už s nimi nemůžeme nic dělat
- blok **catch** vždy znovu vyhodí výjimku (implicitní **throw;**)
- použití: logování, úprava výjimek (vyhození jiné)

<https://en.cppreference.com/w/cpp/language/function-try-block>

Vyhození výjimky z destrukturu

- téměř vždy špatný nápad
- důvod – destruktory se volají v průběhu odvinování zásobníku
 - výjimka vyhozená během odvinování zásobníku způsobí zavolání `std::terminate`
- destruktory jsou implicitně **noexcept**
 - i když je definujeme explicitně a nic k nim nenapíšeme

`std::abort` / `std::terminate`

- není-li možno dál pokračovat
- není-li žádný způsob, jak se ze situace zotavit

`assert`

- tvrzení, která *nutně musí platit*
 - vstupní podmínky funkcí
 - invarianty (cyklů, datových struktur) apod.
- selhání znamená chybu programu (resp. programátora)

Výjimky

- výjimečné situace, kdy nemůžeme dále pokračovat
 - není možné splnit výstupní podmínku
 - není možné splnit / zachovat invariant datové struktury (konstruktory, operátory)
- chytejte jen tehdy, máte-li jak reagovat
- **výjimky (v C++) nejsou nástroj toku řízení!**

Alternativa – chybový stav v návratové hodnotě

- často formou součtového typu
- (Haskell: **Either**, Rust: **Result**)
- od C++23 **std::expected**

finally

- v C++ nic takového nemáme!
- úklid zajistí destruktory lokálních objektů
 - spuštěné při odvinování zásobníku
- RAII

PRINCIP RAI

RAII is the greatest contribution C++ has made to software development. (Russel Winder)

```
void do_something(int size) {  
    char *mem = malloc(size);  
  
    // ... do something with mem ...  
  
    free(mem);  
}
```

- co když funkci opustíme před tím, než se provede řádek s `free`?
 - memory leak!
- podobné problémy?
 - otevření a zavření souboru
 - různé druhy zámků (mutex)
 - vytvoření a uzavření síťového připojení
 - ...

Zdroj (*resource*)

- něco, co je třeba získat (*acquire*)
- potom to používáme (*use*)
- nakonec to musíme vrátit (*release*)

Příklady zdrojů

- dynamicky alokovaná paměť
- soubory
- zámky, mutexy, semaforey, ...
- síťová připojení, připojení k databázi, ...
- grafické prvky, okna, textury, ...

Správa všech zdrojů funguje v C++ na stejném principu – **RAII**.

Resource Acquisition is Initialisation

- někdy též *scope-based resource management*
- správa zdroje spjatá s životním cyklem objektu
 - třída reprezentující druh zdroje
 - jeden objekt spravuje jednu instanci zdroj
- inicializace objektu – získání zdroje (*acquire*)
- konec života objektu – uvolnění zdroje (*release*)

Kde se používá RAI?

- skoro všude!
- kontejnery
- vstupně/výstupní proudy (uvidíme později)
- chytré ukazatele
- zamykání, mutexy (nad rámec kurzu)

Třída pro správu zdroje

- jedna třída – jeden druh zdroje
- konstruktor získá zdroj
 - objekt třídy *vlastní* jednu instanci zdroje
 - alternativně: konstruktor vytvoří „prázdný“ objekt, zdroj se získá později explicitním voláním některé metody
- kopírovací konstruktor
 - často nemá smysl (zdroj nemusí být kopírovatelný)
 - je-li zdroj kopírovatelný, pak získá kopii
- přesouvací konstruktor
 - přebere vlastnictví zdroje
 - původní objekt zanechá v „prázdném stavu“
 - alternativně: nepřesouvateľný objekt

Třída pro správu zdroje

- přiřazení
 - uvolní aktuálně držený zdroj
 - získá zdroj z „pravé strany“ (kopírováním, přesunem)
- destruktork
 - uvolní aktuálně držený zdroj
 - (je-li objekt „prázdný“, nedělá nic)

Co když chceme spravovat více zdrojů?

- kompozice!

RAII třída

- jeden druh zdroje
- *rule of five*

Třída využívající zdroje

- drží položky RAII typů
 - nebo jiných typů využívajících zdroje
 - nebo kontejnerů RAII objektů
- nestarají se o správu zdrojů
- *rule of zero*
 - o všechno se postarají implicitně vygenerované metody

```
class c_file {
    std::FILE* ptr;

public:
    c_file(c_file&& other) noexcept
        : ptr(std::exchange(other.ptr, nullptr)) {}

    c_file& operator=(c_file&& other) noexcept {
        close();
        ptr = std::exchange(other.ptr, nullptr);
        return *this;
    }

    ~c_file() { close(); }
    // ...
};
```

Stráž bloku

- jednoduchý objekt ve stylu RAII pro lokální použití
- typicky nekopírovatelný, nepřesouvatelný
- příklady:
 - náhrada **defer** z jiných jazyků
 - zamknutí / odemknutí mutexu
 - měření času

```
struct timer {
    std::time_t start;
    int& result;
    timer(int& result)
        : start(std::time(nullptr)), result(result) {}
    ~timer() { result = std::time(nullptr) - start; }
};
```

Některé jazyky mají RAI

- C++, D (částečně), Ada, Rust mají RAI
- tak trochu: Perl, Python (CPython), PHP mají *reference counting* a něco jako destruktory (v Pythonu nedoporučováno používat)

Jiné způsoby správy zdrojů

- garbage collector: správa paměti, typicky ne jiných zdrojů (není záruka, kdy a jestli vůbec se zavolají destruktory)
- Java (od 1.7)
 - **synchronized** (specificky pro zámky)
 - **try** (**Resource** res = **new Resource(...)**) { ... }
- Python (od 2.5)
 - **with** Resource(...) **as** resource:
- C#
 - **using** (Resource res = **new Resource(...)**) {...}

Úklid v bloku `finally`

- je třeba napsat v každém místě použití zdroje
- RAI: destruktory píšeme jednou pro každý *druh* zdroje
- v reálných systémech je méně druhů zdrojů než míst použití

```
try {  
    // work with one file  
} finally {  
    // close the file  
}  
  
try {  
    // work with another file  
} finally {  
    // close the file  
}
```

Kontextové manažery (**with**, **try(...)**, **using**)

- podobné RAI, ale nedají se snadno komponovat
- kompozice zdrojů s RAI je prakticky zadarmo
- životnost RAI objektu nemusí nutně být jen lokální blok
 - může být položkou dynamicky alokovaného objektu
 - funkce mohou vracet zdroje (a volající nemusí přemýšlet o tom, že volání funkce musí zavřít do **with** apod.)
 - move sémantika umožňuje objekt přesunout jinam

```
class App {  
    Renderer renderer;  
    std::vector<Window> windows;  
    std::map<std::string, Texture> textures;  
    // ...  
};
```


Kontrolní otázka: Jak se v C++ správně uvolňuje zámek nebo paměť, zavírá soubor nebo síťové spojení apod.?

Odpověď: }

(zdroj: okoun.cz/boards/programovani)